

Вайну не выкрасліць з памяці

У хуткім часе мы будзем адзначаць сямідзесяцігоддзе перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, самай страшнай і кровапралітнай у гісторыі чалавецтва. Карыстаючыся тым, што большасць ветэранаў пайшлі з жыцця і мала засталася людзей, якія перажылі ваеннае ліхалецце, некаторыя “дзеячы” за мяжой імкнуцца сказаць праўду аб вайне, прысвоіць заслугу ў разгроме фашысцкай Германіі іншым арміям і народам. Больш таго, і сярод нашых простых абывацеляў можна пачуць розныя, зусім не праўдзівыя размовы аб мінулай вайне.

Менавіта таму, на наш погляд, вельмі важнымі і каштоўнымі з’яўляюцца ўспаміны сведак вайны, што, на шчасце, яшчэ жывуць побач з намі.

Сёння мы прапануем успаміны аб гадах фашысцкага нашэсця былой настаўніцы сярэдняй школы №1 Ашмян Марыі Герасімаўны Ануфрыевай.

Марыі Герасімаўне ў 2014 годзе споўнілася 94 гады. Нарадзілася яна 13 снежня 1920 года ў вёсцы Сіцянец Полацкага раёна Віцебскай вобласці. Дзявочае прозвішча – Пятрова. Перад вайной скончыла Полацкае педагагічнае вучылішча, і была накіравана на працу ў Скулавіцкую няпоўную сярэдняю школу. Адпрацавала маладая настаўніца перад пачаткам вайны толькі год. “Першыя дні вайны, - успамінае Марыя Герасімаўна, - засталіся ў памяці на ўсё жыццё. Пачалася ўсеагульная мабілізацыя. Як бы прадчуваючы, што сваіх дарагіх і блізкіх людзей – бацькоў, сыноў, мужоў, братоў, каханых – яны больш ніколі не ўбачаць, жанчыны і дзяўчаты плакалі і галасілі на ўсю ваколіцу. Мужчын на фронт праводзілі ўсёй вёскай. Іграла сумная, проста – такі жалобная музыка, ад якой, здавалася, разарвецца сэрца”.

У хуткім часе ўсіх маладых педагогаў выклікалі ў Бабініцкую сярэдняю школу, далі кіркі, ламы, рыдлёўкі і павезлі пад Віцебск капаць супрацьтанкавыя равы. Выкапалі роў вялізнай шырыні, глыбіня яго была вышэй чалавечага росту. Раптам наляцелі нямецкія самалёты і сталі бамбіць. Людзі кінуліся ўрассыпную, пачалася паніка. Дабрацца да Скулавіцкай школы Марыі Герасімаўне дапамог шчаслівы выпадак. Міма праязджаў чалавек са Скулавіч, яго конь спужаўся бамбёжкі, збочыў з дарогі ў густое жыта і спыніўся. Настаўніца ўскочыла ў павозку і праз некаторы час была ля дзвярэй школы.

Тагачасны дырэктар Кірпічэнка Павел Захаравіч прапанаваў Марыі Герасімаўне разам з яго сям’ёй эвакуіравацца на ўсход. На другі ж дзень яны рушылі ў напрамку горада Суража. Аднак сустрэчныя людзі паведамілі, што ў Суражы ўжо гаспадараць немцы. Звярнулі ў бок, дні тры ці чатыры шукалі магчымасць перайсці лінію фронта, але ажыццявіць гэта не ўдалося. Стомленыя і галодныя, вярнуліся ў Скулавічы.

Марыя Герасімаўна не хацела стаць абузай для сям’і дырэктара і вырашыла ісці ў родную вёску, да якой было больш 140 кіламетраў. Пераапрунуўшыся ў сялянскую вопратку, без кавалачка хлеба, накіравалася настаўніца ў далёкі шлях. Каб не папасці на вочы немцам, пазбягала

шасейных дарог, ішла глухімі ляснымі сцежкамі. Хутка туфлі разваліся, і яна ішла босая, ранычы ногі аб камяні і карані дрэў.

Дома, хвалюючыся, яе чакалі родныя: маці, сястра Аляксандра з маленькай дачкой і старэйшы брат Іосіф. Братоў у сям'і было тры. Сярэдні, Георгій, змагаўся на фронце. А малодшы, Іван, у першыя дні вайны паехаў па службовых справах у Полацк і не вярнуўся.

Праз некаторы час хтосьці паведаміў, што Івана бачылі ў лагеры для ваеннапалонных у Баравусе, і Марыя, не зважаючы на небяспеку, разам са сваячкай адправілася ў Баравуху. Брата ў лагеры яна не знайшла, але да сённяшніх дзён не можа забыць жудаснага ўражання ад таго, што там пабачыла.

Бяда, як кажуць, не ходзіць адна. Неўзабаве ў суседняй вёсцы пры нявысветленых абставінах загінуў Іосіф.

Цяжка перажываючы страту сыноў, маці моцна захварэла. Пачаліся і другія выпрабаванні. Недалёка ад вёскі размясціўся нямецкі гарнізон. Раніцай у хату ўварваліся з аўтаматамі салдаты, пагналі Марыю расчышчаць ад снегу дарогу. На другі дзень – загадалі мыць салдацкую бялізну, на наступны – прыбіраць казарму і г.д.. За працу плацілі так званымі рэйхсмаркамі, на якія амаль нічога нельга было купіць. Да таго ж умовы працы былі вельмі цяжкімі. Напрыклад, якасць мыцця (мылі, вядома, уручную) прыдзірліва правяралася, і, калі яна не падабалася, работніцу застаўлялі па некалькі разоў перамываць.

Калі Марыя Герасімаўна ўспамінае гэтыя часы, на вачах яе між волі з'ўляюцца слёзы.

Маці хварэла, хварэла і маленькая пляменніца. Каб пазбавіцца ад нязноснай прымусовай працы ў гарнізоне, вырашылі перабрацца ў Полацк, дзе далі прытулак далёкія родзічы. Адзінай каштоўнасцю сям'і пры пераездзе быў невялікі мяшок ячменных круп.

Аднак і ў Полацку жылося не лягчэй. Дзяўчына вымушана была зарэгістравацца на біржы працы. Працавала ізноў жа пад строгім наглядом, а за працу плацілі тымі ж рэйхсмаркамі.

Часта ў доме не было ніякай ежы. Калі аднойчы перабіралі бульбу ў салдацкай сталовай, Марыя ўпотаў узяла некалькі бульбін у кішэні. На выхадзе яе спыніў вартавы, загадаў аднесці бульбу назад, гразіў расстрэлам.

Магчыма, дзяўчына была б сярод тых, каго вывозілі на катаржную працу ў Германію, аднак захварэла тыфам, больш шасці месяцаў не магла ўстаць з ложка.

Гору, здавалася, не будзе канца.

Зімой 1943 года ноччу вялікую колькасць людзей, ў тым ліку і сям'ю Пятровых, не даўшы нават часу як след апрануцца, фашысты выгналі з дамоў і павялі на чыгуначную станцыю. Загналі ў вагоны і павезлі на захад. Куды – невядома. Ёсць меркаванне, што везлі ў канцлагер, які знаходзіўся ў літоўскім горадзе Алітусе. Плакалі дзеці, плакалі і маліліся жанчыны. Цягнік даехаў да станцыі Ашмяны і спыніўся: наперадзе мост быў ўзарваны партызанамі. Немцы выкідалі жанчын і дзяцей з вагонаў проста ў снег. Праз некаторы час прыехалі падводы, і пад наглядом паліцаяў людзей сталі

развозіць па бліжэйшых вёсках. Марыя Герасімаўна з роднымі апынулася ў вёсцы Віштокі Ашмянскага раёна. Жыць тут таксама было нялёгка, бо за кожным крокам прывезеных сачыла паліцыя, з недаверам адносіліся да іх і многія мясцовыя жыхары. Аднак раз-пораз даходзілі чуткі, што Чырвоная Армія блізка і хутка прагоніць гітлераўцаў. Гэтыя чуткі сагрвалі душу і дапамагалі пераадольваць цяжкасці.

7 ліпеня 1944 года з радасцю сустрэлі вызваліцеляў.

Марыя Герасімаўна стала працаваць настаўніцай у Сямярніцкай школе. У канцы 1944 года выйшла замуж за ўдзельніка партызанскага руху Ануфрыева Аляксандра Ануфрыевіча, і з 1946 да 1975 года (да выхаду на пенсію) працавала настаўніцай пачатковых класаў у нашай школе. Была ў ліку лепшых, за добрасумленную працу ўзнагароджана знакам “Выдатнік народнай асветы”, шматлікімі ганаровымі граматамі.

За 70 гадоў Ашмянская зямля стала для яе роднай, тут выраслі дзеці, унукі, падростаюць праўнукі. Але вайна і час акупацыі не зыходзяць з успамінаў. І Марыя Герасімаўна штодня просіць Бога, каб яе родныя і блізкія, і наогул, усе людзі жылі пад мірным небам.

Рамуальда Ануфрыева,
кіраўнік народнага музея
гісторыі сярэдняй школы №1
Ашмян